

Cartesius redivivus?

Den moderna filosofins fader, Rene Descartes (1596-1650), är kanske mest känd för satsen "cogito ergo sum" som betyder "jag tänker alltså finns jag". Tanken här är att det icke kroppsliga förnuftet som kan tänka på sig själv är grunden för vår verklighets- och människouppfattning. Descartes rationalism har berört alla delar av mänskligt liv och kultur i västvärlden. Mest har den påverkat vår syn på människan som Descartes definierade som "ett tänkande ting". En konsekvens av denna syn är dualismen mellan kropp och själ. Kroppen, precis som alla andra materiella ting är blott maskiner. Den mänskliga kroppen är hopkopplad med själen som är den verkliga människan. Människan *är* en själ som inte måste vara definierad av ett förkroppsligat tillstånd.

Men det har också funnits en motrörelse i västerlandets idéhistoria som hävdar att människan inte bara är förnuft utan snarare i grund och botten oförnuft. T.ex. sökte man under 1800-talets romantik att definiera människan genom upplevelsen, känslan, det estetiska som en reaktion mot Descartes och modernismens rationalism. Efter andra världskriget – då rationalismens framstegstänkande grusades – blev reaktionen tydlig på en allmänskulturell nivå och inte bara en sak för de bildade. Under 1960-talet erfor Europa flera "revolutioner" t.ex. inom synen på sexualitet och förhållandet mellan könen. Dessa revolutioner kan ses som det samhälleliga uttrycket för den anti-modernistiska rörelsen.

Man sökte sig bortom det moderna till det *post*-moderna som försöker se människan i sin kontext av sociala konstruktioner (vilka var nedärvda från modernismen men också den kristna värdegrunden). I reaktionen mot modernismen kom sociala konstruktioner – så som kön eller familj – att dekonstrueras.

Theofilos

Utgivare:

Theofilos, Mediehøgskolen Gimlekollen,
Servisboks 410, 4604 Kristiansand, Norge

Adress:

Sverige: Theofilos, CredoAkademin, Rehnsgatan 20,
113 57 Stockholm

Norge: Theofilos, Damaris Norge, Mediehøgskolen
Gimlekollen, Postboks 410 Lundsiden,
4604 Kristiansand, Norge

www.theofilos.nu

Redaktion: red@theofilos.nu

Prenumeration: post@theofilos.nu

Ansvarig utgivare:

Stefan Gustavsson

Huvudredaktör:

Lars Dahle

Redaktion:

Stefan Lindholm, Eivind Algrøy och
Margunn Serigstad Dahle

Utgivning:

Tidskriften utkommer med 4 nr per år.

Prenumeration per år:

Sverige: (svenska kr)

295 kr, Student 195 kr, stödprenumeration 500 kr

Norge (norska kr):

295 kr, Student 195 kr, stödprenumeration 500 kr

Övriga Europa 325 svenska kr

Sverige: betala till plusgiro 154 79 93-4

Norge: Bestill via epost, eller brev med navn,
adresse och evt epostadresse! Faktura sendes.

Produktion:

Textorama, Box 427, 573 25 Tranås, Sverige

T.ex. ses i dag "kön" inte som något givet och okränkbart utan som något vi själva kan manipulera och definiera efter godtycke. Det är t.o.m. så att de som växer upp i dagens västvärld uppmanas till att söka eller, kanske bättre uttryckt, konstruera en egen köns- och sexualitetsuppfattning eftersom det inte längre finns en socialt accepterad eller ideologiskt underbyggd uppfattning om dessa. Ungdomar och unga vuxna ser det i dag som något av en plikt att inte låsa sin könsbestämning i något som liknar de nedärvda modellerna.

Det gemensamma draget i modernismens romantik och postmodernismen är förkastandet av människan som ett kontextlöst och immateriellt tänkande ting. Människan förstås istället i enlighet med sitt kontextberoende tillstånd men också som en fundamentalt irrationell varelse, inte alls olik djuren. (Den kände svenske kognitionsforskaren, Peter Gärdefors uttryckte detta nyligen som att människan är en av språket "tunt förklädd människoapa".)

Men här finns en av idéhistoriens ironier. Trots att det cartesianska stoffet förkastades ("cogito ergo sum") från romantikens dagar och framåt, bevarades, med vissa förändringar, de cartesianska tankeformerna. Istället för att definiera människan som ett tänkande ting kan vi nu istället säga "sentio ergo sum", "Jag känner alltså finns jag". Känslan och upplevelsen, som i grund och botten ses som irrationell, anses vara det mest grundläggande i människonaturen.

Så är då postmodernismen en form av *Cartesius redivius*, en återuppväckt cartesianism i en ny skepnad?

Det finns goda skäl att tro det. Detta visar sig t.ex. i populärkulturen. Vår underhållningsbaserade kultur har ett närmast obegränsat utbud av upplevelser. Hela västerlandet (och världen) håller på att bli ett upplevelseindustrins Disneyland. Kanske kan man säga att materialismen håller på att förändras från att räkna poäng i antalet prylar man samlat på sig i livet till antalet upplevelser. Riktningen i dessa upplevelser är bortom kroppens begränsningar. På internet kan du definiera dig precis som du vill i World of Warcraft eller facebook. Där, i the world wide web, kan vi vara oss själva eller de vi skulle vilja vara – en form av dualism mellan våra digitala egon och den kropp som råkar sitta och skriva framför datorn.

Men är känslorna och upplevelsen verkligen det som i grund och botten definierar oss? Eller är det synsättet en reduktion? Jag tror att det finns mycket som talar för det senare. Av samma anledning som vi förkastar Cartesianismens *cogito* ska vi förkasta postmodernismens *sentio*. Och anledningen är att de båda är reduktioner av vad det är att vara människa, ett slags ohälsosamt men mycket smittsamt antingen-eller-tänkande som vi alla kan hamna i.

I varje fall är det denna typ av klyvning av människan som har drabbat västvärlden. I andra världsdelar ser det annorlunda ut. Längre öster ut tänker man på människan som en del i en större helhet, icke differentierbar från världen. Det är många i västvärlden som har känt sig attraherade av ett sådant monistiskt enhetstänkande – om än dess postmoderna ikon, Madonna, nu säger sig ha

övergett kabbalismens mystik. Attraktionen för människor i väst finns givetvis i att österländskt tänkande ser ut att lova en väg bortom modernismens rationalism och mekaniserade människosyn till vad som utger sig för att vara en "integrerad", "organisk" och "holistisk" människobild.

Frågan som inställer sig är följande: Vari ligger människans individualitet i det som identifieras som österländskt tänkande? Är inte också detta synsätt, trots allt det vackra som utlovas, en form av reduktion?

Det förefaller som att alla kulturer – oavsett om de fungerar i enlighet med kristna principer eller inte – kämpar med samma problem: reduktionism. Och detta är en verklig fiende och kommer att vara så till himmelriket landar på jorden igen, då kropp och själ inte längre ska stå i motsats till varandra.

Låt oss avslutningsvis komma tillbaka till samtidens betoning av människan som irrationell. Man hör alltså i dag uppfattningen att människan är driven av irrationella känslor, begär och instinkter. Alla till synes förnuftiga tankar och argument är inte vad de ser ut att vara utan endast "tunt förklädda" försök att rationalisera våra primitiva känsloliv. Sådana försök är lönlösa, påstås det, eftersom det är känslorna som styr både våra handlingar och tankar.

Utän att för en sekund förneka att vi är känslovarelser och att känslorna stundom kan övermanna våra förnuftsfrämågor måste jag ändå protestera. Vi är inte *bara* känslovarelser. Känslorna kan övermanna vårt förnuft men så är inte alltid fallet, som väl är. (Och vice versa: vi är inte bara förnuftsvarelser – förnuftet kan inte alltid styra känslorna, som väl är.)

Denna kvalifikation är viktig. Inte minst för det faktum att vi *kan* göra en sådan distinktion och sedan skriva ner den. Det är ett tecken på att våra irrationella tendenser inte alltid övermannar våra försök till tänkande och kommunikation. Man kan också säga det så här: vi höjer oss över djuren då vi förstår att vi kan vara irrationella precis som de men det faktum att vi kan inse och reflektera djupt över just *detta* faktum är precis vad det är att vara en förkroppsligad förnuftig varelse. En kanske förvånande slutsats från detta resonemang är att man måste vara rationell för att kunna förstå att människan, åtminstone ibland, är irrationell!

Vi är känslovarelser men vi kan tänka på att vi är känslovarelser, vi kan formulera tankar om oss själva, sätta in oss själva i en berättelse, skriva ner den och vidareförmedla den till andra och identifiera oss själva med andras berättelser. Att vi är berättande varelser är kanske det mest utmärkande tecknet på att det är något fel med båda formerna av cartesianism. Ty ett blott tänkande eller blott kännande ting har inte någon historia att berätta, ingen verklig självförståelse eller förståelse av andra.

Och ändå så berättar vi människor, oavsett vad vi har för filosofiska förutsättningar och oavsett om vi är medvetna om dessa eller inte. "Människans mänsklighet", för att låna en fras från Francis Schaeffer, lyser igenom även när hon är som allra mest omänsklig i teori och praktik.

Vad vi behöver är en människosyn som tar människans mänsklighet på största allvar. Det finns inget robust alternativ som kan mäta sig med den kristna människosynen. Människan är skapad till Guds avbild med både förnuft och känslor som en helhet. Utan att dela upp henne i två delar har majoriteten av kristna tänkare talat om människan som en sådan helhet. Visst har det funnits avarter och den cartesianska är en av de mer framträdande (inte minst eftersom Descartes själv var kristen). I en fallen värld kommer frestelsen alltid finnas att reducera människan.

Förvirringen om vad en människa är för något spiller över i det offentliga samtalet. Arvet från Descartes ligger djupt i orden och tankeformerna och det är svårt att i ett sådant klimat kommunicera en sant kristen syn på människan. Hur finner vi orden som kommunicerar? Var finner vi forum som gör att samtidsmänniskor kan tänka "nytt", bortom det politiskt korrekta? I kristna sammanhang?

I dag omtalas kyrkan (på mer eller mindre goda grunder) som en oönskad rest från modernismen. Det har tvingat henne till ett ödesdigert val. Vissa delar av kyrkan har valt att anpassa sig till det postmoderna villkoret och andra att stanna kvar i en eller annan form modernism (eller i varje fall något som uppfattas som en form av den).

Dessa två reaktioner från den kristna kyrkan är, återigen, reduktioner av den kristna tron och vad det är att vara kyrka, eller "sanningens folk", som Os Guinness sade i sitt anförande på Cape Town förra året. Det är tid för kyrkan att resa sig, att stå upp för evangeliets sanning i sin fullhet och dess konsekvenser för hela verkligheten. Det är en uppfodring till kristna i världen att ta sitt ansvar, att handla på sanningens grund och att utmana tankekonstruktioner i våra olika kulturer som "reser sig upp emot kunskapen om Kristus".

I detta nummer...

Vi har fått privilegiet att översätta Os Guinness tal från Cape Town. Han ställer den viktiga men ofta bortglömda frågan varför sanningen är viktig för den kristna tron. Det är ett uppmaningstal till kristna i alla länder att ta sanningen på allvar och dess relevans för hela livet. Lars Dahle, rektor vid Mediehögskolan i Gimlekollen, var en av deltagarna i Cape Town och har skrivit en introduktion till Cape Towns grunddokument som numera finns översatt till svenska.

Av en händelse hittade 1947 en beduinpojke ett antal manuskript i några grottor i trakten av Qumran i Israel. Så upptäcktes en av bibelforskningens viktigaste fynd: Dödahavsrollarna. Stefan Green, doktorand i GT vid Åbo Akademi, ger oss en introduktion till dessa dokument. Han visar på dess värde i bibelforskningen samt hur de förhåller sig till den kristna tron.

Peter S. Williams, lektor vid Gimlekollens mediehögskola (och inte att förväxla med Peter Williams som skrev i förra numret), argumenterar emot idén om att